

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 37.013.42:37.033(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16916693>

**Використання народознавчих ідей видатних українських просвітників у
професійній підготовці майбутніх педагогів**

Бойчук Петро Микитович,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти, ректор, КЗВО «Луцький
педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна,
<http://orcid.org/0000-0003-486-980X>

Борбич Наталія Віталіївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти, КЗВО «Луцький педагогічний
коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна,
<http://orcid.org/0000-0002-3423-7319>

Марчук Сергій Степанович,

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти, КЗВО «Луцький педагогічний
коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна,
<http://orcid.org/0000-0001-8520-822X>

Пуш Олена Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти, КЗВО «Луцький педагогічний
коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-5838-521X>

Смолюк Артем Іванович,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти, КЗВО «Луцький педагогічний
коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-6615-741X>

Прийнято: 18.07.2025 | Опубліковано: 31.07.2025

***Анотація.** У статті здійснено аналіз народознавчих ідей провідних українських просвітників та окреслено можливості їх інтеграції в систему професійної підготовки майбутніх педагогів. Потреба дослідження зумовлена актуальністю формування національної ідентичності, патріотичних цінностей і духовно-моральних орієнтирів у контексті триваючої війни та на тлі глобалізаційних викликів. **Метою статті** є виокремлення й аналіз етнопедагогічних поглядів українських освітніх діячів, визначення шляхів їх застосування у змісті теоретико-практичної підготовки педагогічних кадрів. **Методи.** У процесі дослідження використано історико-педагогічний, компаративний, культурологічний та контент-аналіз, що дало змогу виявити концептуальні педагогічні орієнтири щодо формування національно-патріотичних якостей засобами народної педагогіки. **Результати** аналізу доводять, що народознавчі ідеї українських педагогів мають високу цінність як для професійного зростання майбутніх*

учителів, так і для ефективної реалізації виховної функції освіти. Доведено, що включення народознавчого компонента у професійну підготовку педагогів сприяє формуванню таких якостей, як патріотизм, культурна ідентичність, емоційна зрілість, моральна стійкість, толерантність і відповідальність. Зазначено також необхідність системного підходу до реалізації етнопедагогічних знань: через інтеграцію в навчальні дисципліни, організацію спеціальних курсів, майстер-класів, етнографічних практик та науково-дослідної роботи. У висновках наголошено, що опора на народознавчу спадщину у підготовці педагогічних кадрів є не лише засобом збереження національної культури, а й чинником гармонійного розвитку особистості майбутнього вчителя. Запропоновані орієнтири дають змогу побудувати освітній процес на основі цінностей українського народу, зокрема поваги до родини, праці, природи, рідної мови, історичної пам'яті, що забезпечує ефективну підготовку педагогів нового покоління.

Ключові слова: *етнопедагогіка, народознавчі ідеї, національне виховання, культурна ідентичність, українські просвітники, історико-педагогічна спадщина, професійна підготовка педагогів.*

Incorporating the ethnopedagogical ideas of prominent Ukrainian educators into the professional training of future teachers

Petro Boychuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of
the Department of General Pedagogy, Psychology and Methods of Primary
Education, Rector, The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk
Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine,
<http://orcid.org/0000-0003-486-980X>

Natalia Borbych,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Department of General Pedagogy, Psychology and Methods of Primary Education, The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine,
<http://orcid.org/0000-0002-3423-7319>

Serhii Marchuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Department of General Pedagogy, Psychology and Methods of Primary Education, The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine,
<http://orcid.org/0000-0001-8520-822X>

Olena Push,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Department of General Pedagogy, Psychology and Methods of Primary Education, The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-5838-521X>

Artem Smolyuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Department of General Pedagogy, Psychology and Methods of Primary Education, The Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-6615-741X>

Abstract. *The article analyzes the ethnological ideas of leading Ukrainian enlighteners and outlines the possibilities of their integration into the system of professional training of future teachers. The need for the study is determined by the relevance of the formation of national identity, patriotic values and spiritual and moral guidelines in the context of the ongoing war and on the background of globalization challenges. **The purpose of the article** is to identify and analyze the ethno-pedagogical views of Ukrainian educators, to determine the ways of their application in the content of theoretical and practical training of pedagogical staff. **Methods.** In the process of investigation, it has been used historical-pedagogical, comparative, culturological and content analysis, which has made it possible to identify the conceptual pedagogical guidelines for the fostering the national and patriotic qualities by means of folk pedagogy. **The results of the analysis** prove that the ethnological ideas of Ukrainian scholars are of high value both for the professional growth of future teachers and for the effective realization of the upbringing function of education. It is substantiated that incorporating an ethnological component into the professional teacher training contributes to the formation of such qualities as patriotism, cultural identity, emotional maturity, moral resilience, tolerance, and responsibility. It is also noted that the need for a systematic approach to the implementation of ethno-pedagogical knowledge: through the integration into academic disciplines, designing the special courses, master classes, ethnological practices and scientific-research activity. **The conclusions** emphasize that the reliance on the ethnological heritage in the process of training of pedagogical specialists is not only a means of preserving national culture, but also a factor of the harmonious development of the future teacher's personality. The proposed guidelines make it possible to build the educational process on the basis of the values of the Ukrainian people, particularly on the respect towards family, labour, nature, native language, and historical memory, that ensures the effective training of educators of the new generation.*

Keywords: *ethnopedagogy, ethnological ideas, national education, cultural identity, Ukrainian educators, historical and pedagogical heritage, professional training of teachers.*

Постановка проблеми. За роки незалежності України педагогічна наука й освітня практика накопичили цінний досвід у громадянському та національно-патріотичному вихованні дітей і молоді. Цей досвід ґрунтується на використанні виховного потенціалу української історії, культури, народної педагогіки та традицій. Проте останні події в історії країни виявили низку проблем у виховній роботі загалом і, зокрема, у патріотичному вихованні молодого покоління. Серед основних причин, що впливали на недостатню ефективність цього процесу, варто виділити такі: розмитість єдиної науково-світоглядної позиції через відсутність національної ідеї та суспільної єдності; недостатню координацію дій ключових соціальних інститутів у вихованні молоді [1, с. 77]. У період війни, розв'язаної та веденої російською федерацією проти України, постає гостра потреба переосмислити вже здійснені дії та впровадити системні заходи, спрямовані на зміцнення національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Це необхідно для формування нового покоління українців, які діятимуть на засадах національних та європейських цінностей [2].

Сучасна українська освіта стикається з глобальними викликами – такими як культурна уніфікація, знецінення національної ідентичності, криза моральних орієнтирів, інформаційні маніпуляції. Ці процеси загрожують духовному та культурному суверенітету нації, а відтак і її майбутньому. В таких умовах зростає значення етнопедагогічної складової в освітньому процесі, яка здатна не лише зберегти ціннісні засади української культури, а й забезпечити підготовку педагогів, спроможних працювати в умовах ідентифікаційних викликів. У цьому контексті звернення до народознавчих

ідей видатних українських просвітників є своєчасним і виправданим, адже дозволяє пов'язати педагогічну традицію з потребами сучасності.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю інтеграції етнопедагогічних знань у зміст професійної підготовки майбутніх учителів як ефективного засобу формування їхньої національної ідентичності, моральної стійкості та громадянської відповідальності в умовах воєнного стану й глобальних цивілізаційних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток проблеми національного виховання, втілення ідеї народності в освітній процес, формування національної свідомості, усвідомлення національної ідентичності молодого покоління сфокусовані у спадщині видатних українських педагогів, науковців, діячів – Г. Сковороди, О. Духновича, Т. Шевченка, М. Драгоманова, І. Франка, М. Максимовича, М. Грушевського, К. Ушинського, С. Русової, Г. Ващенка, Х. Алчевської, Лесі Українки, О. Пчілки, М. Леонтовича, О. Потебні, І. Огієнка, В. Сухомлинського та багатьох інших. Сучасні дослідники активно вивчають їх спадщину в різноманітних аспектах, зокрема, і в системі підготовки майбутніх педагогів.

Л. Березівська [3] дослідила життєтворчість українських педагогів В. Дурдуківського, О. Музиченка, Г. Іваниця, А. Крушельницького, І. Огієнка, С. Русової, І. Соколянського, І. Стешенка, П. Холодного, Я. Чепіги, які зробили вагомий внесок у збереження української ідентичності. Авторка доводить, що ці українські педагоги, спираючись на європейську педагогічну думку та досвід, заклали підґрунтя національно-патріотичного виховання, ввели в науковий обіг поняття «національне виховання» і «національно-патріотичне виховання» [3, с. 11].

Л. Гриневич [4] розкриває народознавчі засади української освіти в контексті сучасних глобалізаційних викликів, аналізуючи спадщину Г.

Сковороди, Т. Шевченка, К. Ушинського, С. Русової, І. Франка, Б. Грінченка, Г. Ващенко, В. Сухомлинського, А. Зязюна, В. Кременя та ін.

У роботі Н. Лопацької [5] проаналізовано значення та підходи до наукового вивчення та осмислення таких понять як «нація», «націоналізм» та «національна ідентичність». О. Цюняк [6] розглядає проблеми етнокультурної освіти майбутніх педагогів у процесі їхньої професійної підготовки у вищому навчальному закладі та з'ясовує сутність понять «етнокультурна освіта», «етнокультурна компетентність» майбутніх фахівців.

О. Юрченко [7] доводить, що М. Максимович поділяв передові погляди на роль народу в історії, а поняття народності вважав одним із найважливіших історико-культурних явищ свого часу. Дослідником встановлено, що М. Максимович інтегрував результати своїх досліджень у навчально-виховний процес у вищій освіті, публікуючи їх як для використання в лекціях, так і для ознайомлення широкої аудиторії.

І. Зайченко [8] висвітлює роль М. Грушевського у формуванні й розвитку ідеї народності виховання, що є центральною в українській національній школі, освіті та системі національного виховання. Ця ідея ґрунтується на переконанні, що виховання повинно відповідати специфічним особливостям і потребам власної нації та держави, базуючись насамперед на рідній мові та освіті рідною мовою.

Л. Бережний [9] оцінює філософські аспекти морально-етичного складника національно-патріотичного виховання в історичному контексті на основі праць українських мислителів та науковців Г. Сковороди, П. Юркевича, Д. Чижевського, М. Грушевського, В. Липинського, І. Огієнка, які аналізували традиції українського народу щодо формування національної свідомості та патріотизму. На думку дослідника, К. Ушинський, В. Сухомлинський, Г. Ващенко, наголошували на важливості морального виховання через рідну мову, культуру, народні традиції.

С. Романюк та Л. Мафтин [10] досліджують питання національно-патріотичного виховання молодого покоління із посиленням україноцентричних підходів. Автори акцентують увагу на необхідності формування національної свідомості, громадянської активності та етнічного патріотизму як важливих рис особистості.

Попри розмаїття тем, автори здебільшого сходяться у висновках про важливість повернення до ідей народної педагогіки у спадщині видатних українських педагогів як засобу протистояння сучасним викликам – воєнному конфлікту, інформаційним загрозам, духовній кризі. Разом із тим, недостатньо опрацьованими залишаються питання методичної інтеграції цих ідей у навчальні дисципліни закладу вищої освіти що визначає науковий пошук нашого дослідження.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Незважаючи на численні дослідження, присвячені національному вихованню, етнопедагогіці, формуванню культурної ідентичності та вивченню спадщини українських просвітників, залишається низка аспектів, які потребують подальшого наукового осмислення: недостатньо вивченими є механізми інтеграції народознавчих ідей у зміст сучасних освітніх програм педагогічної підготовки; бракує чітких методичних моделей застосування етнопедагогічних підходів у професійно-практичній діяльності студентів педагогічних закладів вищої освіти; обмежено аналізується вплив історико-культурної спадщини українських просвітників на становлення професійної й громадянської позиції студентів в умовах сучасних суспільно-політичних викликів. Тому важливим є системний аналіз народознавчих ідей видатних українських просвітників (на прикладі конкретних педагогічних персоналій) та визначенні шляхів їх цілеспрямованого впровадження у підготовку майбутніх учителів через зміст навчальних дисциплін, педагогічну практику, виховні заходи й дослідницьку роботу.

Мета статті – виокремити та проаналізувати етнопедагогічні думки українських просвітників, окреслити шляхи та умови використання народознавчих ідей у професійній підготовці майбутніх педагогів. **Завдання дослідження:** вивчити історико-педагогічну спадщину українських просвітників у контексті національного виховання; зафіксувати ключові народознавчі ідеї, які мають потенціал для сучасної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі дослідження було використано комплексний методологічний підхід, що включає історико-педагогічний аналіз, порівняльний метод, контент-аналіз педагогічної спадщини, а також елементи якісного аналізу документів. Такий підхід дозволив глибше осмислити народознавчі ідеї у творчості видатних українських просвітників та визначити їх виховний потенціал для професійної підготовки майбутніх педагогів.

Відзначимо, що принцип національної спрямованості передбачає розвиток національної самосвідомості, виховання почуття любові до Батьківщини, природи, українського народу, а також шанобливого ставлення до його культури, історії та традицій. Він також включає здатність зберігати власну національну ідентичність, гордість за належність до українського народу, готовність долучатися до розбудови та захисту своєї держави [2].

Майбутньому педагогу варто пам'ятати, що процес етнізації дитини розпочинається вже у дошкільному та молодшому шкільному віці. Він охоплює участь у сімейних традиціях і обрядах, ознайомлення з народною творчістю, зокрема через народну пісню, та формування відчуття причетності до рідного дому, сім'ї, міста чи села. Ці елементи стають базою для подальшого усвідомлення себе як частини нації [6, с. 85].

Як зазначає Є. Сявавко, у процесі вивчення педагогіки як наукової дисципліни студенти навчального закладу мають переконатися у значущості обраної професії (учитель чи вихователь). Важливо, щоб вони усвідомили

свою високу відповідальність перед кожним із майбутніх вихованців та перед суспільством загалом. Майбутні педагоги повинні зрозуміти, що ключові ідеї виникли завдяки багатовіковим спостереженням за розвитком людини від її народження до зрілості. Такі донаукові знання, що формувалися і досі формуються поза межами педагогічної теорії, отримали назву народної педагогіки [11].

Українська народна педагогіка посіла вагоме місце в педагогічній діяльності й творчій спадщині Г. Сковороди. Філософ щиро захоплювався педагогічною мудрістю народу. Сковорода добре знав й високо цінував провідні навчально-виховні засоби української народної педагогіки – рідну мову, український фольклор, традиційну практику родинного виховання дітей, національні звичаї, традиції, свята, обряди, символи, розмаїття народного мистецтва, народні дитячі й молодіжні ігри та іграшки, ремесла та промисли. Він був педагогом народним у найглибшому розумінні цього слова, бо вчив народ і вчився в народі. Вся його педагогічна теорія пройнята духом народності, народними ідеалами, відображає найкращі здобутки народної навчально-виховної мудрості [12].

Ідея народності у вихованні була основою педагогічної системи К. Ушинського. У статті «Про народність у громадському вихованні» він писав: «Виховання охоплює людину всю, якою вона є, з усіма її народними й індивідуальними особливостями, – її тіло, душу і розум, – і насамперед звертається до характеру людини; а характер і є саме тим підґрунтям, у якому корениться народність» [13, с. 51]. Народність є «досі єдиним джерелом життя народу в історії», а народне виховання є «живим органом в історичному процесі народного розвитку». Кожен народ має свою роль в історії. «Народ без народності – тіло без душі, якому лишається тільки піддатися законові розкладу і знищитися в інших тілах, що зберегли свою самобутність» [13]. К. Ушинський вважав мову не лише «найповнішим і найвірнішим літописом»

життя народу, але й «найбільшим народним наставником». Мова – це найважливіший і найміцніший зв’язок, який з’єднує минулі, сучасні і майбутні покоління народу в одне історичне живе ціле. Він зазначав, що коли зникає народна мова – зникає і народ, а поки жива народна мова, то живий і народ. «Відберіть у народу все – і він усе може повернути; але відберіть мову, і він ніколи більше вже не створить її; нову батьківщину навіть може створити народ, але мови – ніколи: вимерла мова в устах народу – вимер і народ» [14, с. 123].

Педагогічні погляди С. Русової стали основою для розвитку сучасного національного виховання в Україні. Вона наполягала на тому, що кожен народ має створити власну школу, яка б відображала його національні риси та спосіб життя. Русова розглядала національне мистецтво як потужний засіб формування в учнів художньо-естетичного смаку. На її переконання, навчальні заклади мають бути оформлені в національному стилі, щоб підтримувати дух української культури. «Нехай у майбутній українській школі на стіні висить портрет Тараса Шевченка – великого апостола правди й науки, – писала вона, – на вікнах стоять квіти, стіни прикрашають рушники з рідною вишивкою, а за вікном ростуть українські дерева й квіти» [15]. Русова також вважала важливим створення шкільного театру, де учні могли б ставити народні казки й твори українських письменників, таких як Панас Мирний та Іван Нечуй-Левицький. Це, за її словами, розвиває мовлення, естетичні вподобання та прищеплює любов до культури.

Леся Українка була пристрасною прихильницею народної освіти та активною популяризаторкою прогресивних педагогічних поглядів. Її мати, Олена Пчілка – відома українська письменниця і сестра Михайла Драгоманова. Дитинство Лесі пройшло в селі Колодяжному, де вона вперше глибоко ознайомилася з життям, побутом і традиціями українського села. Вона зростала у середовищі прогресивної української інтелігенції – серед

родин Михайла Старицького та Миколи Лисенка. Олена Пчілка була щирою патріоткою й присвятила свою діяльність розвитку національної освіти. Вона принципово відмовилась віддавати дітей до російської гімназії, тому навчання відбувалося вдома. У сімейному колі Леся отримала всебічну освіту й протягом усього життя продовжувала самонавчання. Оволодівши в дитинстві грецькою і латинською мовами, вона потім вивчила також німецьку, французьку, англійську, італійську, польську, болгарську, прагнула опанувати грузинську і арабську [13, с. 396]. Глибоко знала історію, світову літературу, філософію, добре грала на фортепіано, мала гарний голос, захоплювалася живописом.

Фольклор відіграв важливу роль у творчому житті Лесі Українки. Вона активно збирала усну народну творчість, записуючи від селян обряди, пісні, думи, балади та казки. Її праця знайшла вияв у виданні збірки «Купала на Волині». Значну цінність має також рукописний зошит із піснями, записаними в селі Колодяжному, який охоплює веснянки, колядки, весільні, родинно-побутові, жнивварські й ліричні пісні. 11 жовтня 1893 року з Колодяжного Леся написала до Івана Франка листа, де пише про намір: «при моїх купальських піснях (й інших обрядових) маю записані мотиви, отже хотіла б просити п. Лисенка прореагувати мені ті мотиви» [17, с. 215]. Під час подорожі Карпатами Леся фіксувала гуцульські мелодії, а в 1903 році опублікувала збірник «Дитячі гри, пісні, казки». Композитор Микола Лисенко записав із її голосу 30 веснянок і жнивних пісень. Загалом 225 народних мелодій, виконаних Лесею Українкою, були зібрані й опубліковані К. Квіткою в книзі «Народні мелодії. З голосу Лесі Українки».

М. Леонтовича, видатного українського композитора, фольклориста та глибокого знавця народної творчості, часто порівнюють із ювеліром, який майстерно обробляє коштовності – так він опрацьовував народні пісні, перетворюючи їх на справжні музичні шедеври [18, с. 74]. Родом із Поділля,

Леонтович із дитинства був захоплений українським фольклором – особливо під впливом матері, яка чудово співала народні пісні. Імовірно, саме від неї він уперше почув «Щедрика». Його внесок у популяризацію української народної пісні важко переоцінити. Спираючись на традиційні мелодії, Леонтович створював унікальні хорові твори з оригінальним звучанням. Уперше «Щедрик» прозвучав за межами України в 1921 році в Нью-Йорку. З того часу твір здобув світову славу і був визнаний піснею XX століття, а Україну назвали «країною пісень» [18, с. 76].

Видатний педагог В. Сухомлинський звернув увагу світової педагогічної спільноти на важливість духовного виховання молоді. Він окреслив шлях до духовного збагачення життя дітей через природне включення традицій народної педагогіки в освітній процес. У своїх працях «Духовний світ школяра», «Серце віддаю дітям», «Батьківська педагогіка» Сухомлинський переконливо демонструє позитивний вплив народної педагогічної спадщини на внутрішній світ дитини. Він наголошував на невмирущій цінності народних ідей і методів у вихованні благородної, креативної особистості. Особливу увагу педагог приділяв значенню єднання дитини з природою та підкреслював багатогранність традиційних форм виховання, таких як казки, загадки, ігри тощо.

У таблиці 1 ми узагальнили народознавчі ідеї О. Духновича, Г. Ващенко, І. Огієнка, В. Сухомлинського, які можна використовувати у змісті теоретико-практичної підготовки майбутніх педагогів. Вибір персоналій ґрунтувався на таких критеріях: наявність сформованої системи педагогічних поглядів з етнопедагогічним спрямуванням; визнаний вплив на розвиток національного виховання в Україні; актуальність педагогічних ідей у сучасному контексті; представлення різних історичних періодів (XIX–перша половина XX ст.). Саме ці діячі запропонували концепти, які є важливими для модернізації

підготовки сучасного вчителя в умовах воєнного стану та формування національної ідентичності.

Таблиця 1

Народознавчі ідеї видатних українських просвітників у змісті професійної підготовки

Освітній компонент	О. Духнович	Г. Ващенко	І. Огієнко	В. Сухомлинський
Історія педагогіки	Висвітлення історичного розвитку освіти на Закарпатті, аналіз народної педагогіки регіону.	Розгляд виховного ідеалу, християнської етики, національної педагогіки.	Дослідження спадщини, значення мови та культури у формуванні національної свідомості.	Аналіз розвитку гуманістичної педагогіки, ролі вчителя як духовного наставника.
Дидактика	Залучення народного фольклору у навчання як засобу формування цінностей.	Навчання на основі морально-релігійних норм, опора на християнську традицію.	Формування змісту навчання через мову, фольклор, звичаї як носії національної ідентичності.	Реалізація принципів розвивального навчання, зв'язок із народною мудрістю.
Теорія виховання	Виховання любові до рідного краю, родини на морально-християнських цінностях.	Формування духовної стійкості, патріотизму, працелюбства через традиції й працю.	Утвердження національної ідентичності через культуру, мову, віру.	Гуманістичне виховання особистості з акцентом на етику, творчість і моральне самовираження.
Виховна практика	Проведення народних свят, знайомство з	Організація заходів, використання	Впровадження україномовного середовища,	Проведення заходів з використанням

	місцевими звичаями.	ігор, народних пісень і танців.	святкових дійств.	народних казок, пісень, ігор.
Літня педагогічна практика	Збір народного фольклору, вивчення ремесел, участь у традиційних обрядах громади.	Проведення екскурсій, організація таборів з національним виховним компонентом.	Здійснення краєзнавчої діяльності, дослідження місцевої історії, народних традицій.	Організація літніх таборів із залученням до природи, колективної праці, народних ігор і творчості.
Загальна педагогіка	Зв'язок народної педагогіки з християнським і моральними засадами, як основа виховання.	Визначення національного виховання як базового принципу загальної педагогіки.	Роль мови, культури та віри у становленні особистості, значення національного духу освіти.	Гуманістичне бачення особистості учня, педагогіка серця, тісний зв'язок навчання з життям і традиціями.

Джерело: власна розробка авторів

Аналіз педагогічної спадщини дає змогу виокремити як спільні риси, так і відмінності у поглядах просвітників. Так, усі автори наголошували на провідній ролі рідної мови, культури та традицій у формуванні особистості. Водночас, наприклад, О. Духнович і Г. Ващенко акцентували увагу на християнських моральних засадах виховання, тоді як В. Сухомлинський – на гармонійному розвитку особистості через поєднання народної педагогіки з принципами гуманістичної освіти. І. Огієнко ж зробив акцент на єдності мови, віри та культури як основи національної ідентичності. Таке порівняння дозволяє побудувати інтегральну модель підготовки педагогів, яка поєднує різні підходи до формування національно свідомої особистості.

Використання народознавчих ідей українських просвітників у професійній підготовці майбутніх педагогів є надзвичайно актуальним і важливим аспектом сучасної освіти. Ці ідеї закладають міцний фундамент для формування національної свідомості, культурної ідентичності та патріотизму у майбутніх вчителів, що, в свою чергу, дозволяє їм виховувати ці ж якості у своїх учнів.

Включення народознавчих ідей у професійну підготовку педагогів сприяє:

1. Формуванню національної ідентичності. Майбутні вчителі повинні усвідомлювати себе частиною української нації, знати її історію, культуру, традиції та цінності. Це допоможе їм виховувати патріотизм у своїх учнів.

2. Розвитку культурної компетентності. Знання народних звичаїв, обрядів, пісень, казок та міфів дозволяє педагогам використовувати їх як ефективний засіб виховання та навчання.

3. Вихованню поваги до народних традицій. Педагоги повинні вміти прищеплювати учням повагу до спадщини предків, розуміння її значущості для сьогодення та майбутнього.

4. Створенню етнопедагогічного середовища. Народознавчі знання допомагають вчителям створювати у навчальному закладі атмосферу, що сприяє гармонійному розвитку особистості на засадах народної педагогіки.

5. Застосуванню народознавчого матеріалу у виховній роботі. Вчителі зможуть ефективно використовувати народні прислів'я, приказки, казки, ігри для формування моральних якостей, розвитку креативності та критичного мислення учнів.

Для ефективного використання народознавчих ідей українських просвітників у професійній підготовці майбутніх педагогів необхідно:

- інтеграція у навчальні курси (включення народознавчих тем та матеріалів до програм таких дисциплін, як «Загальна педагогіка», «Історія педагогіки», «Українська етнопедагогіка» тощо);
- організація спецкурсів та факультативів (проведення додаткових занять, присвячених вивченню української народної культури, традицій, звичаїв та їхнього виховного потенціалу);
- проведення практичних занять та майстер-класів (організація заходів, де студенти зможуть ознайомитися з народними ремеслами, обрядами, піснями, навчитися їх відтворювати та використовувати у своїй майбутній роботі);
- організація екскурсій та відвідування музеїв (проведення екскурсій до етнографічних музеїв, народних свят, фестивалів для безпосереднього ознайомлення з українською народною культурою);
- створення науково-дослідних проектів (залучення студентів до дослідницької роботи з вивчення народознавчої спадщини, збору фольклорного матеріалу, аналізу педагогічних ідей просвітників);
- запровадження педагогічних практик з народознавчим компонентом (організація практик, під час яких майбутні педагоги зможуть застосовувати набуті народознавчі знання у реальній освітній діяльності, розробляти та проводити уроки та виховні заходи з використанням народних традицій).

Висновки. Народознавчі ідеї українських просвітників є невичерпним джерелом для професійної підготовки майбутніх педагогів. Їх використання дозволяє виховати національно свідомого, культурно компетентного та патріотичного вчителя, здатного формувати ці ж якості у своїх учнів. Це сприяє не лише збереженню та популяризації української національної спадщини, а й гармонійному розвитку особистості в умовах сучасного світу. У межах поставлених завдань дослідження було проаналізовано історико-педагогічну спадщину українських просвітників у контексті національного

виховання, що дозволило виявити основні етнопедагогічні ідеї, актуальні для професійної підготовки сучасних педагогів. Зокрема, зафіксовано ключові народознавчі концепції, які мають потенціал бути інтегрованими у навчальні програми та виховну практику.

Таким чином, реалізація народознавчих ідей у підготовці майбутніх педагогів є важливою складовою формування їх національної ідентичності, культурної компетентності та професійної відповідальності. Перспективним напрямом подальших досліджень є емпірична перевірка ефективності впровадження народознавчих ідей в освітній процес, розробка авторської моделі та її апробація в умовах педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Затвердж. Наказом МОН України 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення: 17.06.2025).
3. Березівська Л. Педагогічна біографіка доби Української революції (1917–1921) як підґрунтя і джерело національно-патріотичного виховання дітей і молоді: діалог поколінь. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 8. С. 11–28.
4. Гриневич Л. Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/631> (дата звернення: 14.06.2025).

5. Лопацька Н. Нація, націоналізм та національна ідентичність: історіографічний аспект дослідження. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 2. С. 89–94.
6. Цюняк О. Професійна підготовка майбутніх педагогів у контексті етнокультурної парадигми. *Гірська школа Українських Карпат*. 2016. № 15. С. 84–86.
7. Юрченко О. В. Принцип народності як основа виховання національної свідомості в спадщині М. О. Максимовича. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 78. С. 26–31.
8. Зайченко І. Ідея народності виховання у педагогічній публіцистиці Михайла Грушевського. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2016–2021. Спецвипуск. С. 90–97.
9. Бережний Л. Філософські аспекти морально-етичної складової національно-патріотичного виховання: історичний контекст. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica». 2025. 22 (99). Р. 169–175.
10. Романюк С., Мафтин Л. Національно-патріотичне виховання в умовах викликів сучасності. *Інноватика у вихованні*. 2023. № 1(17). С. 112–121.
11. Сявавко Є. Етнопедагогіка в системі підготовки майбутнього вчителя. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/periodic/pedos3t/tom3/06_syavavko.pdf (дата звернення: 15.06.2025).
12. Сковорода Григорій: дослідження, розвідки, матеріали. *Збірник наукових праць*. Київ: Наукова думка, 1992. 382 с.
13. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. *Твори. В 6 т. Т. 1*. Київ: Рад. школа, 1954. С. 50–109.

14. Ушинський К. Д. Рідне слово. *Вибрані педагогічні твори: в 2-х т.* Київ: Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 121–133.
15. Русова С. *Вибрані педагогічні твори: у 2 кн. Кн. 2.* Київ: Либідь, 1997. 320 с.
16. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / під заг. ред. А. М. Бойко. Київ: Професіонал, 2004. 576 с.
17. Косач-Кривонюк О. П. Леся Українка. Хронологія життя і творчості. Луцьк: Волин. обл. друк., 2006. 928 с.
18. Сенета Т. В. Роль творчості М. Д. Леонтовича у становленні української культури ХХ століття. *Молодий вчений*. 2017. № 4.2 (44.2). С. 74–77.